

УДК: 37.015.311.37.016:81-028.31.37.091.212

Д. К. МИРОНЕЦЬ (викладач)
Педагогічний інститут,
Київський університет імені Бориса Грінченка

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Розглянуто основні положення особливостей формування іноземної мовленнєвої компетенції студентів педагогічних спеціальностей. Охарактеризовано процес оволодіння іноземною мовленнєвою компетенцією та всіма видами мовленнєвої діяльності: аудіюванням, говорінням, читанням, письмом.

Ключові слова: іноземна мовленнєва діяльність, навчання, формування, аудіювання, читання, говоріння, письмо, студент.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. В умовах становлення державності України, розвиток та оновлення системи вищої освіти України вимагає перегляду змісту освіти та форм навчально-виховного процесу навчальних закладів різних рівнів акредитації. Вихідним моментом і необхідною умовою цілісності освітньої системи є спрямованість діяльності всіх її суб'єктів на становлення освіти нового типу, що відповідає потребам розвитку та самореалізації людини в новій соціокультурній ситуації.

Прикметною ознакою сучасного етапу суспільного розвитку є зростання значущості англійської мови як мови міжнародного спілкування. ЮНЕСКО проголосив XXI століття віком поліглотів. Це означає, що різні країни дійшли висновку про те, що для подальшого розвитку суспільства, для ефективної діяльності людини в сучасних умовах необхідне знання іноземних мов. Людське суспільство, яке належить до різних націй, країн та континентів, перестало бути ізольованим. У масштабах життєдіяльності людини спілкування, тобто взаємодія з іншими людьми є, по-перше, головною умовою виживання, по-друге, забезпечує реалізацію функцій навчання, виховання та розвитку особистості. Розширення контактів і обміну між людьми з різними мовами і культурами завдяки розвитку інтеграційних і міграційних процесів, нових інформаційних і комунікативних технологій потребує вивчення найбільш поширених мов міжнародного спілкування з метою взаєморозуміння, толерантності та взаємоповаги. Сучасний рівень розвитку міжнародних зв'язків слугує передумовою для активізації знань про культурні особливості країн і народів, мова яких вивчається. Цьому сприяє розвиток іноземної мовленнєвої компетенції та інтеркультурний підхід до вивчення іноземних мов. Така необхідність зумовлена сучасним станом міждержавних та міжнаціональних зв'язків.

Аналіз останніх джерел та публікацій. Аналіз літературних джерел та досвіду практики навчання мови у вищих педагогічних навчальних закладах дає підставу стверджувати, що важливою умовою ефективного навчання іноземної мови є формування та розвиток іноземної мовленнєвої компетенції. Визначене розуміння проблем мовленнєвого спілкування є складовою частиною лінгвістичних концепцій М. Бахтіна, Н. Хомського, Л. Щерби, Празького лінгвістичного гуртка. Теорію мовленнєвої діяльності розвивали О. Леонтьєв, Е. Тарасов, І. Зимня, Т. Рядова та інші послідовники видатного психолога та педагога Л. Виготського. Комунікативну функцію мови розкрито в працях лінгвістів В. Костомарова, О. Леонтьєва, Л. Щерби. Проблема вивчення мови у процесі мовленнєвої діяльності, з урахуванням процесів, які відбуваються при слуханні та говорінні, змісту ролі учасників мовленнєвого акту досліджено у працях І.А. Бодуена де Куртене, Ф. Буслаєва, Г. Пассова, О. Бодальова, В. Кан-Калика, О. Киричука, Л. Коломинського, Н. Кузьміної, В. Сластьоніна, В. Семіченко, В. Полторацької, В. Виноградова, Г. Винокура, Т. Панько, О. Потєбні, Л. Щерби, Л. Мацько, Ю. Федоренко, С. Ярмоленко, І. Ящука, Дж. Керолла, В. Літлвуда, С. Савіньона.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується означена стаття. Перед науковцями стоїть завдання наблизити рівень володіння іноземною мовою до рівня, необхідного для адекватного спілкування у повсякденному житті. Неможливо

отримати необхідну підготовку, не маючи практики у спілкуванні з носіями мови. Соціально-історична мінливість успішності комунікації ще раз підтверджує необхідність постійної дослідницької роботи в царині теорії та технології комунікації. Розширення можливості дивитися оригінальне телебачення, спілкуватися у всесвітній мережі Internet викликає необхідність оновлення підходів до навчання, використання нових методів, форм роботи, новітніх технологій у навчанні мови, якісно нового рівня викладання мови, знань предмету, його постійне вдосконалення. Хоча комунікативна спрямованість навчання і перебуває у центрі уваги педагогічної та методичної науки, у реальному процесі навчання комунікативна спрямованість здійснюється недостатньо.

Серед проблем, які вирішуються теоретично та експериментально особливості формування іншомовної мовленнєвої компетенції студентів педагогічних спеціальностей становить нагальну проблему у зв'язку з прагненням України приєднатися до єдиного європейського та світового освітнього простору.

Формулювання цілей статті. Аналіз спеціальної літератури, результати спостережень, виявлений недостатній рівень сформованості іншомовної мовленнєвої компетенції студентів педагогічних спеціальностей, яка необхідна для створення передумов для входження України до європейської спільноти, визначає гостру потребу вдосконалення системи навчання іноземної мови. Незважаючи на різноаспектність дослідження розглядуваної проблеми, спеціальних праць, предметом вивчення яких було вивчення мови на комунікативній основі, не набуло достатнього обґрунтування питання комплексного формування та розвитку всіх складових іншомовної мовленнєвої компетенції студентів педагогічних спеціальностей, що й зумовило вибір теми дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Реформа освіти в Україні, яка робить опертя на положення Болонської конвенції, включає як один із своїх компонентів реформу мовної освіти. Це вимагає перебудови системи навчання іноземних мов та її методики відповідно до вимог Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти. Реформа у цій галузі повинна починатись з перебудови навчання іноземної мови як спеціальності, з перебудови системи підготовки майбутніх викладачів іноземної мови та перекладачів.

Зважаючи на те, що іноземна мова у будь-якому закладі освіти вивчається для спілкування в усній і писемній формах, перебудова навчання іноземної мови у вищих мовних закладах освіти повинна концентруватись на вдосконаленні навчання видів мовленнєвої діяльності (говоріння, читання, аудіювання та письмо). Таке навчання зводиться до формування мовленнєвої компетенції у цих видах, оскільки саме через таку компетенцію здійснюється мовленнєва комунікація [4].

У нашому науково-педагогічному дослідженні зацентруємо увагу на формуванні іншомовної мовленнєвої компетенції студентів педагогічних спеціальностей, тобто особливостях формування компетенції в читанні, говорінні, аудіюванні та письмі.

Формування іншомовної мовленнєвої компетенції в говорінні. Загалом, науковці зазначають, що говоріння є продуктивним, в окремих випадках, репродуктивним (на відміну від рецептивних) видом мовленнєвої діяльності, пов'язаним з передачею усних повідомлень будь-яких видів від мовця до слухача [4, с.5].

В основі вмінь говоріння як здібностей орієнтуватися та будувати оптимальні висловлювання відповідно до результатів орієнтації лежать мовленнєві навички (фонологічні, граматичні, лексичні). Вони дають можливість сформулювати висловлювання, що задовольняють мовну норму, включаючи соціокультурні вимоги, які стосуються мовної норми висловлювань та існують у пропонованій мовно-культурній спільноті.

Етапи формування іншомовної мовленнєвої компетенції в говорінні поділяються на початковий, основний та просунутий.

Початковий етап може включати до свого складу так званий вступний етап, але у вищому навчальному закладі він здебільшого непотрібний для навчання говоріння. Мета початкового етапу – забезпечити формування основ володіння усним мовленням на обмеженому та дуже ретельно дібраному мовленнєвому матеріалі. З точки зору рівнів володіння мовленням, наведених у Загальноєвропейських Рекомендаціях з мовної освіти, такі основи означають, що студенти

повинні до завершення етапу стати незалежним користувачем в плані володіння мовою, що вивчається. Досягається підрівень не нижче, ніж B2, підпункт B2.1 для діалогічного мовлення та не нижче, ніж підрівень B2 для мовлення монологічного [3].

Основний етап може продовжуватись два-два з половиною роки. Мета – забезпечення володіння діалогічним та монологічним усним мовленням без будь-яких помітних обмежень у плані мовного та мовленнєвого матеріалу, ситуацій та тематики спілкування. З точки зору рівнів володіння мовленням, наведених у Загальноєвропейських Рекомендаціях з мовної освіти, це означає, що студенти повинні до завершення етапу стати досвідченим користувачем в плані говоріння виучуваною мовою – на рівні не нижче, ніж підрівень C1, підпункт C1.2 для діалогічного мовлення та не нижче, ніж підпункт C2.1 для монологічного мовлення [3].

Просунутий етап продовжується до кінця навчання – 1,5-2 роки, включаючи магістратуру. Мета – остаточне удосконалення, «шліфування» мовленнєвої компетенції в говорінні за рахунок максимального розширення можливостей диференціації найтонших відтінків смислу мовлення під час спілкування у найскладніших ситуаціях. З точки зору рівнів володіння мовленням, наведених у Загальноєвропейських рекомендаціях, це означає, що студенти продовжують розвиток своїх вмінь досвідчених користувачів – підрівень C2, підпункт C2.1. для діалогічного мовлення та C2.2. для монологічного мовлення [3].

Загалом основною ціллю формування мовленнєвої компетенції в говорінні студентів педагогічних спеціальностей є формування професійно-орієнтованої мовленнєвої компетенції майбутнього вчителя іноземної мови.

Формування іноземної мовленнєвої компетенції в читанні. Читання – це рецептивний вид мовленнєвої діяльності, який включає техніку читання та розуміння того, що читається, і належить до писемної форми мовлення. Читання є процесом сприймання та перероблення графічно закодованої літературної мовленнєвої посилки та інтерпретування смислу, що йому відповідає [4, с.64].

Розуміння в процесі читання здійснюється на основі навичок та вмінь, сформованих у читача. Вони власне й складають мовленнєву іноземну компетенцію в читанні.

Етапи формування іноземної мовленнєвої компетенції в читанні співпадають з етапами формування іноземної мовленнєвої компетенції в говорінні – початковий, основний, просунутий. Мета початкового етапу формування мовленнєвої компетенції в читанні – забезпечити вільне читання мовою, що вивчається, оригінальних автентичних текстів невисокого рівня змістовної та мовної складової, написаних з використанням обмеженого, але дуже ретельно дібраного мовного та мовленнєвого матеріалу; мета основного етапу – зняти всі обмеження з точки зору мовної та мовленнєвої складової оригінальних автентичних текстів, що читаються; мета просунутого етапу – остаточне удосконалення, «шліфування» мовленнєвої компетенції в читанні найскладніших текстів з точки зору використаного в них мовного та мовленнєвого матеріалу.

Формування іноземної мовленнєвої компетенції в аудіюванні. Аудіювання – це рецептивний вид мовленнєвої діяльності, який забезпечує розуміння того, що сприймається на слух, і належить до усної форми мовлення. Аудіювання є активним процесом, який здійснюється на основі передбачення (прогнозування) того, що буде сказано.

Етапи формування мовленнєвої компетенції в аудіюванні – початковий, основний, просунутий.

Початковий етап може бути дещо довшим, ніж у навчанні читання. Мета цього етапу – навчити студентів вільно аудіювати оригінальні автентичні аудіотексти невисокого рівня змістовної та мовної складової, побудовані з використанням обмеженого, але дуже ретельно дібраного мовного та мовленнєвого матеріалу.

Мета основного етапу – зняти всі обмеження з точки зору мовної та мовленнєвої складової оригінальних та автентичних аудіотекстів, що прослуховуються.

Просунутий етап має на меті досягнення остаточного удосконалення мовленнєвої компетенції в аудіюванні за рахунок максимального розширення мовливостей сприймання найскладніших аудіотекстів з точки зору використаного в них мовного та мовленнєвого матеріалу.

Формування іноземної мовленнєвої компетенції в письмі. Письмо – це продуктивний,

інколи репродуктивний, вид мовленнєвої діяльності, пов'язаний з передаванням інформації у графічному літерному коді. Письмо забезпечує графічну фіксацію мовлення, точніше – тексту мовлення. Процес такої фіксації називається написанням, а його результатом є писемний текст [4].

Початковий етап формування іншомовної мовленнєвої компетенції в письмі має на меті формування основ володіння письмом як видом мовленнєвої діяльності на обмеженому та ретельно дібраному мовному та мовленнєвому матеріалі.

На основному етапі реалізується мета забезпечення володіння письмом без будь-яких помітних обмежень у плані мовного, мовленнєвого матеріалу та тематики.

Мета просунутого етапу формування іншомовної мовленнєвої компетенції в письмі – остаточне удосконалення мовленнєвої компетенції в письмі, що досягається за рахунок максимального розширення умінь студентів висловлювати мовою, що вивчається свої думки та почуття у писемній формі з диференціацією найтонших відтінків смислу.

Загалом, розвиток умінь студентів у читанні, говорінні, аудіюванні та письмі сприятиме комплексному формуванню в них іншомовної мовленнєвої компетенції. Особливо це питання гостро стосується студентів педагогічних спеціальностей – майбутніх учителів іноземної мови. Саме від перфектної сформованості та досконалого володіння усіма чотирма видами мовленнєвої діяльності залежить розвиток та формування іншомовної мовленнєвої компетенції учнів загальноосвітніх навчальних закладів України.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Комплексна робота над формуванням та розвитком усіх видів мовленнєвої діяльності забезпечить формування та розвиток іншомовної мовленнєвої компетенції студентів, у нашому випадку – студентів педагогічних спеціальностей. Подальше дослідження питань застосування ефективних форм роботи з удосконалення іншомовної мовленнєвої компетенції студентів педагогічних спеціальностей убачаємо в розвитку їх мотивації до самостійного опанування іноземною мовою, розвитку власних іншомовленнєвих навичок та умінь.

Список використаної літератури

1. Волкова Н.П. Професійно-педагогічна комунікація: навч. посіб. / Н.П. Волкова. – К.: ВЦ «Академія», 2006. – 256 с. – (Альма-матер).
2. Державні стандарти базової і повної середньої освіти. Освітня галузь «Мови і літератури». Проект // Іноземні мови. – 2003. – №1. – С. 49 – 54.
3. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Відділ сучасних мов. Страсбург. – К.: Ленвіт, 2003. – 261 с.
4. Тернопольський О.Б. Методика навчання іншомовної мовленнєвої діяльності у вищому мовному закладі освіти: навч. посіб. / О.Б. Тернопольський. – К.: Фірма «ІНКОС», 2006. – 248 с.
5. Федоренко Ю.П. Формування у старшокласників комунікативної компетенції в процесі вивчення іноземної мови: дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.09 / Федоренко Юлія Петрівна. – Луцьк, 2005. – 212 с.

Стаття надійшла до редакції 06.03.2012.

Д. К. Миронец. Особенности формирования иностранной языковой компетенции студентов педагогических специальностей.

Рассмотрены основные положения особенностей формирования иностранной языковой компетенции студентов педагогических специальностей. Охарактеризован процесс овладения иностранной языковой компетенцией и всеми видами языковой деятельности: аудированием, говорением, чтением, письмом.

Ключевые слова: *иностранная языковая деятельность, обучение, формирование, аудирование, чтение, говорение, письмо, студент.*

D. Mironets. Peculiarities of Forming of Foreign-Language-Speaking Competence of Students of Pedagogical Specialities.

The main tasks of forming of foreign-language-speaking competence of students of

pedagogical specialities are looked through. The process of getting skills in foreign-language-speaking competence and all types of speaking activities (listening, speaking, writing and reading) are characterized.

Keywords: *foreign-language-speaking activity, studying, forming, listening, speaking, writing and reading.*